

מבזקים בכלכלה ותעסוקה

משרד הכלכלה
מחקר וכלכלה

30/6/2013

פתח דבר

סידרת 'מבזקים בכלכלה ותעסוקה' הינה יוזמה חדשה של מינהל המחקר במשרד הכלכלה בעקבות בקשת מנכ"ל המשרד להציג בתמצית את סקירות המינהל.

ייחודה של הסדרה בכך שהיא מציגה את תמצית הממצאים כמענה לשאלה אחת. הכלל הוא שהמסמך אינו יכול לעלות על שני עמודים (מעייין 'TED בכתובה'). המבזק כולל התייחסות לנושאים הבאים: מהי הבעיה שבגינה החלטנו לכתוב את המבזק, מהי השאלה, מה היא התשובה ולבסוף מה ניתן ללמוד מהממצאים.

המבזק השני המוצג לפניכם, עוסק בנושא אוכלוסיות שבתחום הטיפול והעניין של משרד הכלכלה וכדלקמן:

◆ האם גדלה תעסוקתם של גברים חרדים בעשור האחרון? תלוי את מי שואלים

◆ עד כמה תעסוקת האקדמאים הערבים בישראל הולמת את השכלתם? מעט יחסית

◆ מהו שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות בישראל וכיצד השתנה בשנים האחרונות? לא כפי שציפינו

אנו מקווים שיוזמה חדשה זו תעורר עניין בקרב קוראיה ותאפשר להם להתעדכן בפעילות המגוונת של תחומי המחקר בהם עוסק המינהל.

החומרים נכתבו ע"י מומחי מינהל המחקר ונשמח לקבל את התייחסותכם והערותיכם לסדרה.

בברכת קריאה מהנה

בני פפרמן

מנהל

האם גדלה תעסוקתם של גברים חרדים בעשור האחרון? תלוי את מי שואלים

מהי הבעיה

ממדיה של החברה החרדית בשנת 2012 (כ-850 אלף נפש ב-2012) וגידולה הדמוגרפי המהיר של חברה מגוונת זו, (הכפלת גודל האוכלוסייה החרדית מידי 20 שנה), הסיטו את תשומת הלב הציבורית והממשלתית לצורך המיידי בשילובה בתעסוקה של האוכלוסייה החרדית בכלל ושל הגברים בפרט. בשנים האחרונות אנו עדים לשינויים בשיעורי התעסוקה ובהרכבה בקרב גברים חרדים, עם זאת נדמה כי דעת הקהל בישראל מסתמכת לרוב על עובדות ונתונים סטטיסטיים לא מבוססים המספקים תמונה חלקית בלבד אודות שינויים אלו. דעת הקהל משפיעה במידה רבה על קובעי המדיניות בנושא זה.

מהי השאלה

האם שיעורי התעסוקה של גברים חרדים גדלו בעשור האחרון?

מהי התשובה

1) התשובה לשאלה האם שיעורי התעסוקה של גברים חרדים גדלו בעשור האחרון תלויה כמובן בזהות המתווכחים ובמקור הסטטיסטי בו הם משתמשים. על-פי סקר כ"א אכן גדלו שיעורי התעסוקה של אוכלוסייה זו באופן ניכר, אך גידול זה לא היה רציף על פני העשור אלא התרחש לאחר קפיצת מדרגה בשנת 2008. דבר המעורר תהיות ובעיות היות ומדובר לרוב בתהליכים חברתיים מתונים וממושכים. בשונה מכך, הסקר החברתי מצביע על גידול מתון מאוד בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים בעשור האחרון. מנהל המחקר מרבה לעשות שימוש בנתוני הסקר החברתי בו הפרטים משייכים עצמם לציבור החרדי, דיווח עצמי זה מהיימן להערכתנו לקביעת שיעורי התעסוקה במגזר החרדי. כמו כן, מאפשר סקר זה לבצע בדיקות רבות אחרות שאינן אפשרויות בסקרים אחרים

2) נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס מלמדים על כך שהתמורות בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים בעשור האחרון היו מתונים מאוד ונמוכים מהערכות אחרות בתחום¹. הסקר החברתי, לפיו מוגדרים החרדים באמצעות הגדרה 'עצמית' הכוללת חלקים נרחבים של ציבור זה, מלמד כי שיעור התעסוקה של גברים חרדים (בגילאים 25-64) ב-2002 עמד על 41% והוא עלה ל-42.4% בלבד בשנת 2011.

3) במקביל לעליה המתונה בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים, מצאנו שחל שינוי בענפי התעסוקה בהם משתלבים גברים אלו. בשנת 2011 עבדו כ-44% מהגברים החרדים בענפי המגזר הציבורי, חינוך ושירותים קהילתיים ו-13.8% מהם עבדו בתעשייה. זאת בעוד שב-2002 עבדו כשליש (36%) מהגברים החרדים במגזר הציבורי וכ-20% עבדו בתעשייה.

**"תעסוקתם של
גברים חרדים פונה
יותר ויותר פנימה
אל קהילתם"**

1) מרבית ההערכות ביחס לשינויים בשיעורי התעסוקה של האוכלוסייה החרדית מתבססות על סקרי כ"א של הלמ"ס, בהם הגדרת האוכלוסייה החרדית מצומצמת בהשוואה לסקר החברתי ונשענת על זיהוי מוסד הלימודים אחרון בלבד (ישיבה גבוהה). סכ"א מלמד כי שיעור התעסוקה של גברים חרדים ב-2002 עמד על 39.9% ובשנת 2011 עמד שיעור זה על 44.7%.

מה ניתן ללמוד

התפיסה הרווחת בקרב הציבור הרחב ובין מקבלי ההחלטות, מתייחסת לכך ששיעורי תעסוקת גברים חרדים לא גדלו בעשור האחרון, הערכה המשמשת גם לניגוח האוכלוסייה החרדית. הערכה זו מקבלת אישור גם מהנתונים לעיל. עם זאת, הערכות אלו אינן לוקחות בחשבון את הגידול המהיר באוכלוסייה ולכן העובדה שחל גידול מתון בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים, בשיעור של 1.5 נקודות אחוז בעשור האחרון בהחלט מעודדת אם לוקחים בחשבון את הגידול באוכלוסייה.

לא די להתייחס אך ורק לגידול בשיעורי התעסוקה של גברים חרדים אלא לבחון היכן גברים אלו משתלבים בשוק העבודה. בעשור האחרון השתלבו מרבית הגברים החרדים במגזר הציבורי ולא במגזר העסקי שבו ישנן הרבה יותר אפשרויות קידום ותנאי העסקה טובים. אם יימשכו מגמות אלו בהן גברים חרדים משתלבים ביתר שאת במגזר הציבורי, יובילו מגמות אלו לדחיקתן של אפשרויות התעסוקה של נשים חרדיות אשר מרביתן עובדות במגזר זה ועבודתן מרכזית לפרנסת המשפחה.

לוח 1: שינויים בהרכב ענפי התעסוקה הנבחרים של גברים חרדים בגיל 25-64 לשנים 2002 ו-2011

2002	2011	
100%	100%	סה"כ
19.6	13.8	מזה: תעשייה
13.9	14.0	מסחר
20.5	14.0	בנקאות וש.עסקיים
35.9	44.1	מינהל ציבורי, חינוך וש. קהילתיים

מקור: סקר חברתי למ"ס, עיבודים מיוחדים מינהל מחקר וכלכלה, משרד הכלכלה

לוח 2: שיעורי תעסוקה של גברים חרדים בגילאים 25-64 על פי הסקר החברתי של הלמ"ס (2000-2011)

2011	2002	שנה
117	69	סה"כ באלפים
48	28	מספר מועסקים (באלפים)
5	2	מספר מובטלים (באלפים)
53%	30%	שיעור המשתתפים בכ"ע
42.4%	41.0%	שיעור מועסקים
10.0%	6.4%	שיעור מובטלים

מקור: סקר חברתי למ"ס, עיבודים מיוחדים מינהל מחקר וכלכלה, משרד הכלכלה

עד כמה תעסוקת האקדמאים הערבים בישראל הולמת את השכלתם? . . . מעט יחסית

מהי הבעיה¹

במהלך העשור האחרון עלה באופן ניכר שיעורם של האקדמאים הערבים מכלל האוכלוסייה הערבית בגילאי 18-67, מ- 7.2% בתחילת העשור ל- 12.4% בסופו. למרות הגידול במספר האקדמאים הערבים בארץ, מספר ההזדמנויות ההולמות לתעסוקה במקצוע אותו רכשו לא גדל באופן מספיק, ואקדמאים ערבים רבים נתקלים בקשיים, שהחריפו מאוד בשנים האחרונות, הבאים לידי ביטוי במציאת עבודות אשר אינן הולמות את רמת השכלתם בהשוואה לאקדמאים יהודים.

מהי השאלה

עד כמה קיימת הלימה בין המקצועות אותם למדו האקדמאים הערבים לבין משלחי היד בהם הם עובדים?

מהי התשובה²

(1) בשנת 2011 הגיע מספר האקדמאים הערבים בישראל ל- 100 אלף ויותר, 8.9% מסך האקדמאים בישראל.
 (2) 18.1% מהאקדמאים למדו בתואר הראשון מקצועות הקשורים לתחום הטכנולוגי, אולם רק 20% מתוכם עבדו בתחומים הקשורים למקצוע אותו למדו – בתחומי המדעים המדויקים, מדעי החיים וההנדסה.
 (3) בקרב האקדמאים שלמדו בתואר הראשון מקצועות הקשורים לתחום העסקי (17.9%) התמונה שונה במקצת, אך עדיין מראה על בעייתיות. 51.3% עסקו במשלחי יד הקשורים למקצוע אותו למדו – משפטים, כלכלה, מנהל עסקים וראיית חשבון.
 (4) בהיעדר פתרונות הולמים לתעסוקת האקדמאים הערבים, פונים רבים מאלו הלומדים את המקצועות הטכנולוגיים והעסקיים למשלחי יד שאינם קשורים ישירות לתחום לימודיהם, כמו למשל תחומי ההוראה, הפקידות, המכירות והשירותים. כך למשל, מקרב הלומדים את המקצועות הקשורים לתחום הטכנולוגי, עבדו בתחום ההוראה 44.4% ואילו מקרב אלו שלמדו מקצועות אקדמיים בתחום העסקי, 39.9% עבדו במשלחי יד הקשורים לתחומי פקידות, מכירות, שירותים ועבודה כעובדים מקצועיים בתעשייה ובענפי משק אחרים.

**”קיומן של 2
כלכלות מגזריות
בישראל (יהודים
וערבים) שמידת
קשרי הגומלין
ביניהן נמוכה
יחסית מפחיתה
את אפשרויות
התעסוקה והקידום
של האוכלוסייה
הערבית”**

(1) עיבודים מיוחדים של מינהל מחקר וכלכלה במשרד הכלכלה, לסקרי כ"א של הלמ"ס עבור אוכלוסייה בגילאי 18-67, לא כולל משרתים בצבא לשנים 2001 – 2011.

(2) מקור הנתונים: סקר מיוחד שנערך במינהל מחקר וכלכלה במשרד הכלכלה בשנת 2010. הסקר נערך בקרב מדגם מייצג של כ- 1,000 אקדמאים ערבים עד גיל 67 בעלי תעודות אקדמיות.

מה ניתן ללמוד

בראש ובראשונה ניתן לראות כי קיימת בעיה כללית של הלימה רופפת בין מקצועות הלימוד לבין משלחי היד בהם עובדים האקדמאים הערבים, כאשר עיקר בעיית ההלימה מתמקדת במקצועות הטכנולוגיים. הסיבה לחוסר ההלימה לעיל נובעת להערכתנו בעיקר מ- 2 סיבות: (א) האקדמאים הערבים עומדים בפני מחסומי תעסוקה בקרב מעסיקים יהודים ובהם דעות קדומות כלפי אוכלוסייה זו. שנים רבות של דעות קדומות הביאו לידי כך שהאקדמאים הערבים אינם מעריכים כי קיים סיכוי בו הם יתקבלו לעבודה ולפיכך הם ממעטים לחפש מקומות עבודה בעסקים בבעלות יהודית ולהגיב להצעות עבודה.

כתוצאה ממצב זה, ערוץ החיפוש שלהם מצטמצם מאוד ולכן לחלק גדול יחסית מהם לא נותרת ברירה והם מחפשים את מקומם בעסקים שסביבת העבודה והבעלות ערבית. (ב) בעשורים האחרונים התפתחו בישראל 2 כלכלות נפרדות שבחלק ממשלחי היד הגבוהים אין נייודות תעסוקתית ביניהם. לפיכך, עצם המבנה המסורתי של הכלכלה הערבית מצמצם מאוד את יכולות האקדמאים הערבים להשתלב במקצועות אותם הם למדו ומכאן פנייתם המורחבת למקצועות שאינם קשורים ישירות לתחום לימודיהם. בתנאים אחרים הם יכלו למצוא את יכולותיהם האישיות ואת שכרם ואף להגדיל את התוצר הלאומי.

תעסוקת האקדמאים הערבים לפי מקצועות לימוד נבחרים בתואר הראשון ומשלח יד, במספרים ובאחוזים³

מקצועות לימוד בתואר הראשון				משלחי יד
חינוך	רפואה ומקצועות רפואה נלווים ⁶	עסקיים ⁵	טכנולוגיה ⁴	
100%	100%	100%	100%	סה"כ באחוזים
-	(1.0)	(0.6)	20.0	מדעים מדויקים, מדעי החיים, הנדסות
(0.5)	90.2	(1.9)	(2.5)	רפואה, מקצועות הרפואה
(0.5)	-	51.3	(1.9)	משפטים, כלכלה, מנהע"ס, ראיית חשבון
(1.0)	-	-	(3.8)	מדעי הרוח והחברה, מרצים, אמנים
88.7	(2.9)	(6.3)	44.4	הוראה
(9.4)	(5.9)	39.9	27.5	מנהלים, פקידות, סוכנים, עובדי מכירות, עובדי שירותים ועובדים מקצועיים

(3) האוכלוסייה הנכללת בלוח כוללת הן מועסקים בעבודתם הנוכחית והן לא מועסקים בעבודתם האחרונה, סימון () מראה על אומדן אוכלוסייה הנמוך מ- 30 בתא. מלבד המקצועות המפורטים בלוח זה, קיימים מקצועות נוספים שלא דווחו כגון: הנדסה אזרחית, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית ומדעי החברה והרוח. בחלק ממקצועות אלה כ- 47% עבדו בתחום ההוראה.

(4) מקצועות הטכנולוגיה כוללים את המקצועות הבאים: מדעים מדויקים, מדעי החיים והנדסה

(5) המקצועות העסקיים כוללים את המקצועות הבאים: משפטים, כלכלה, ראיית חשבון ומנהל עסקים

(6) מקצועות הרפואה כוללים את המקצועות הבאים: רפואה, רפואת שיניים, רוקחות, וטרינריה, רפואה אחר וסיעוד

מהו שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות בישראל וכיצד השתנה בשנים האחרונות? . . . אומנם גדל אך פחות מכפי שציפינו

מהי הבעיה

אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות מוגדרת כקבוצת המיעוט הגדולה ביותר והיא מהווה בין 10% ל- 15% מאוכלוסיית העולם. בישראל, אוכלוסייה זו מהווה כ- 18% מהאוכלוסייה בגיל 20 – 64 ומונה כ- 750,000 אנשים.

כיום, השתתפות פעילה ויצרנית בשוק העבודה הינה בעלי חשיבות רבה, לא רק מהיבט הכלכלי, כמקור פרנסה לפרט וכמנוע לצמיחה כלכלית למדינה, אלא גם מן ההיבט האישי והחברתי. על כן, מושם דגש רב על שיעורי התעסוקה של אנשים עם מוגבלות ונעשים מאמצים רבים, בארץ ובעולם, לא רק להעלותם, כי אם גם לשפר את איכות התעסוקה של אוכלוסייה זו.

מהי השאלה

מה שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות בישראל וכיצד הוא השתנה בעשור האחרון?

מהי התשובה¹:

1) שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות עמד בשנת 2011 על 51.1%, זאת בהשוואה לכ- 74% באוכלוסייה ללא מוגבלות.

2) שיעור התעסוקה של אוכלוסיית האנשים עם מוגבלות יורד ככל שהמגבלה חמורה יותר ועומד על 57.7% בקרב אנשים עם מוגבלות בינונית ו- 33.7% בקרב אנשים עם מוגבלות חמורה².

3) בעשור האחרון, עלה שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות מ- 40.5% (בשנת 2002) ל- 51.1% (בשנת 2011). שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות חמורה עלה בעשור האחרון מ- 28.7% ל- 33.7%.

4) בולט ייצוג החסר לאנשים עם מוגבלות בעלי משלח יד אקדמי, בהשוואה לאנשים ללא מוגבלות בעלי משלח יד זה - 16.3% ו- 24.5% בהתאמה. מאידך בולט ייצוג יתר לאנשים עם מוגבלות בעלי משלח יד בלתי מקצועי, 7.6% ו- 5.5% בהתאמה.

”לא נצליח להגיע אל יעדי התעסוקה הכלל משקיים אם לא נטפל בשיעורי התעסוקה הנמוכים יחסית של אוכלוסיית אנשים עם מוגבלות”

1) על בסיס עיבודים מיוחדים שערך מינהל מחקר וכלכלה במשרד הכלכלה לסקר החברתי של הלמ”ס, 2011 והערכות מיוחדות של מינהל מחקר וכלכלה, 2012.

2) השאלות אודות מוגבלות בסקר החברתי הן קיומה של מגבלה פיזית או בריאותית שנמשכת שישה חודשים לפחות וכן מידת ההפרעה של המגבלה לחיי היומיום – מאוד מפריעה, מפריעה, לא כ”כ מפריעה וכלל לא מפריעה, כפי שמדווח הפרט על עצמו. לצורך מסמך זה, התייחסנו אל מוגבלות **מפריעה מאוד** כאל מוגבלות חמורה ואל מוגבלות **מפריעה** כאל מוגבלות בינונית.

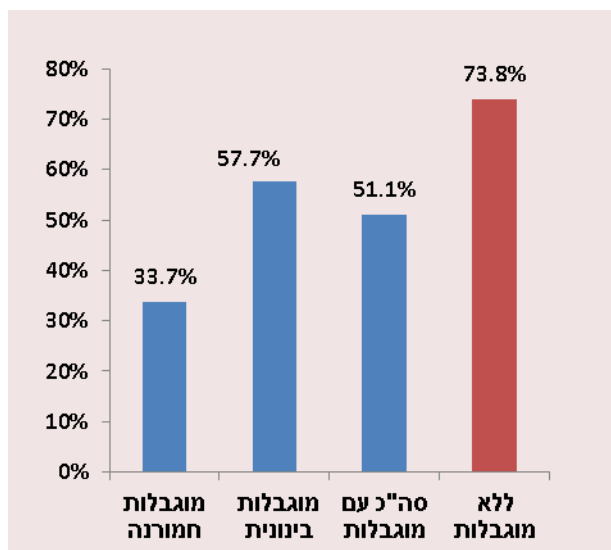
מה ניתן ללמוד

בין שנת 2002 ל- 2011 עלה שיעור התעסוקה של אנשים עם מוגבלות באופן ניכר. עם זאת, עדיין בולטים פערים ניכרים בשיעורי התעסוקה לרעת אנשים עם מוגבלות, בהשוואה לאוכלוסייה ללא מוגבלות.

עוד ניתן לראות כי הפערים אינם רק בשיעור התעסוקה, כי אם גם במבנה משלחי היד, כך שאנשים עם מוגבלות בעלי רמת השכלה גבוהה יחסית, עובדים בעבודות המתאימות לכישורים נמוכים יותר, זאת בעיקר משום שלמרות שהם מאוד רוצים לעבוד ולהיטיב את מצבם, מעסיקים רבים נוטים להציע לאוכלוסייה זו בעיקר משרות נמוכות מכפי יכולותיהם, זאת בשל קיומן של דעות קדומות. בשל כך, רמות השכר והאופק התעסוקתי הינם נמוכים למדי.

פירוש הדבר שהמשק מפסיד תוצר הן בשל העובדה ששיעורי התעסוקה שלהם נמוכים והן משום שהם אינם ממצים את היכולות שלהם באופן קיצוני וזאת כאמור בנוסף להשלכות החברתיות והאישיות שיש לכך.

שיעורי תעסוקה של אנשים עם מוגבלות לפי חומרת המגבלה, 2011

שיעור תעסוקה של אנשים עם מוגבלות בהשוואה לאוכלוסייה ללא מוגבלות, שנים 2002 ו-2011

